

חג הסיגד - תקציר

חג הסיגד חל בכל שנה בתאריך כ"ט בחשוון, והוא מועד מרכזי בלוח השנה של יהודי אתיופיה. חג זה ייחודי ליהודי אתיופיה ואינו מוכר בעדות אחרות. הטקסט דן בתרבותם הייחודית של יהודי אתיופיה, ובחג הסיגד כאחד הביטויים לתרבות ייחודית זו.

חג הסיגד : חג ייחודי של יהודי אתיופיה

מחברת: ענת בסר

יהדות אתיופיה – רקע

אתיופיה נמצאת במזרח אפריקה וגובלת במדינות: סודן, קניה, סומליה, ג'יבוטי ואריתריאה. עיר הבירה של אתיופיה היא אדיס אבבה. באתיופיה יש 13 מחוזות אבל רוב היהודים חיו בצפון ובצפון מערב אתיופיה, במחוזות וולו, תיגרה וגונדר.

אוכלוסיית אתיופיה מורכבת מכמה קבוצות מוצא אתניות וכמה קבוצות דתיות. אחת הקבוצות הדתיות באתיופיה היא הקבוצה היהודית המכונה "**ביתא ישראל**". ללקהילת "ביתא ישראל" היו בתי תפילה ששימשו את המאמינים, בקתות נידה ובתי קברות נפרדים, הם קיימו מערכת מוסדית דתית רחבה שכללה מנהיגי דת (קסים או כהנתוץ) והיו גם כפרים שכל תושביהם היו יהודים. מאפיינים אלו עשו את הקהילה היהודית לשונה ומיוחדת מקבוצות דתיות אחרות באתיופיה.

כיצד הגיעו יהודים לאתיופיה?

קיימות השערות שונות באשר למוצאם של יהודי אתיופיה. יש הטוענים שהם צאצאים של יהודים שהגיעו לאתיופיה מאזורים אחרים: צאצאי שבט דן, צאצאי יהודים ממצרים או מדרום ערב. אחרים טוענים שיהודי אתיופיה הם אתיופים מקומיים שהתגיירו, וייתכן שקהילת יהודי אתיופיה נוצרה משילוב של כמה גורמים. לפי האגדה, ראשיתם של יהודי אתיופיה בסיפורם של שלמה המלך ומלכת שבא. כך או כך, יהודי אתיופיה הם קהילה ותיקה ששמרה על דתה ותרבותה הייחודית במשך השנים.

היהדות באתיופיה – שונה ומיוחדת

החל מימי בית ראשון ועד לאמצע המאה ה-19 התפתחה היהדות בשני אפיקים מקבילים: אפיק אחד באירופה ובארצות האסלאם ואפיק שני באתיופיה. בכל אפיק פיתחו מנהגים, כתבו ספרים והחלו מסורות שונות זו מזו. הספרות הקדושה של יהודי אתיופיה הייתה כתובה בשפת **געז** וכללה את הספרים הבאים: **האורית** (התורה), ספרי תנ"ך נוספים, **ספרים חיצוניים** וספרות מדרשית כמו **תעז סנבת** ו**גדלא מוסא**, וספרי תפילה וברכה. מכיוון שיהודי אתיופיה לא הכירו את המשנה והתלמוד הם לא חגגו חגים שאינם מהתורה: שמיני עצרת, שמחת תורה, חנוכה, ט"ו בשבט, ל"ג בעומר ופורים (אם כי יום תענית אסתר היה מועד חשוב בלוח השנה).

המנהגים הדתיים

המנהגים הדתיים של יהודי אתיופיה נקראים **קסים** (קסוץ', ביחיד- קס) או קָהֶן –קֶהֶנְתוּץ'. הקסים הכריזו על מועדי החגים, ניהלו את הטקסים הדתיים והתפילות, עסקו בדיני אישות ועוד. הקסים ניהלו את התפילות (משום שהתפילות היו כתובות בשפת גֶּעֶז שרק הם ידעו), ותרגמו אותן לאמהרית או תיגרית, השפות המדוברות בקהילה.

המנהגים

ישנם מנהגים שהשתמרו אצל יהודי אתיופיה באופן שונה מאשר בקהילות אחרות. דוגמה לכך היא קיום מצוות הטהרה, שאותן קיימו יהודי אתיופיה בהקפדה רבה כפי שכתוב בתורה. מנהגי הטהרה כללו מגורים של אישה בזמן נידה בבקתת דם במשך שבוע ימים ככתוב בויקרא טו, יט, וכן הפרדת אישה שילדה מחברי הקהילה באמצעות שיכונה בבקתה נפרדת (בקתת יולדת או בקתת דם) למשך 40 יום בלידת בן ו-80 יום בלידת בת (ויקרא יב, א-ה). אנשים שבאו במגע עם אדם שנפטר דבקה בהם טומאה (במדבר יט, יא), ולכן היה על המטפלים במת לשהות בבידוד שבעה ימים ואת טומאתם טיהרו באפר פרה אדומה (במדבר יט, ב). גם מי שנגע בבהמה לא טהורה היה נדרש להיטהר ולהיכנס לביתו רק עם השקיעה (ויקרא יא, כד-מג).

לוח השנה של יהודי אתיופיה

היהדות באתיופיה קרובה ברוחה ליהדות כפי שהתקיימה עד לימי בית ראשון. לכן מתבססים יהודי אתיופיה על לוח השנה העברי הקדום שמוזכר בתורה בו החודש הראשון בשנה הוא לא חודש תשרי כפי שאנו מכירים היום אלא חודש ניסן, כמו שכתוב: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה" (שמות יב, ב) ולכן יהודי אתיופיה חוגגים את ראש השנה, הנקרא חג לִיסָן, ב-א' בניסן.

את חג השבועות חגגו יהודי אתיופיה ב-י"ב בסיוון ולא ב-ו' בסיוון, בגלל פרשנות שונה לפסוק: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחֶרֶת הַשָּׁבֹת, מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת-עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת, תְּמִימַת תְּהִיָּנָה" (ויקרא כג, טו) – יהודי אתיופיה מתחילים את הספירה ביום השביעי של חג הפסח ולא בחג הראשון של פסח. כמו-כן, חגגו יהודי אתיופיה את חג הביכורים (אחת ממשמעויותיו של חג השבועות) ב"ב בכסלו, לפי עונות השנה באתיופיה.

חגים נוספים מהתורה, כמו חג הפסח, יום כיפור וחג סוכות – נחגגו על ידי יהודי אתיופיה באותו מועד בו חוגגים אותם יהודי אירופה וארצות האסלאם.

חגים ומועדים שקיימים אצל יהודי אתיופיה ואינם קיימים בעדות אחרות

יהודי אתיופיה חוגגים חגים ייחודיים, שלא נחגגים בעדות אחרות:

- **בְּרֶחֶן סֶרְקֶה** (חג זריחת האור) – חג זה נחגג בא' בתשרי, ומזכירים בו את בריאת העולם. גם ראש השנה שאותו חוגגים יהודי אירופה וארצות האסלאם באותו יום, מצוין בין היתר את ראשיתו של העולם וראשיתה של האנושות. שכן חכמי הגמרא קבעו שבתאריך כ"ה באלול התחיל אלוהים לברוא את העולם ובתאריך א' בתשרי נברא האדם.
- כל ראש חודש צוין כיום חג שלא עושים בו כל מלאכה, ואופיין בתפילות ובארוחה חגיגית.
- **חג הסיגד** – חג זה נחגג בכ"ט בחשוון והוא אחד הביטויים הבולטים לתרבות הייחודית של יהדות אתיופיה.

ייחודו של חג הסיגד

חג הסיגד סובב סביב רעיונות מרכזיים המשותפים ליהודי אתיופיה וליהודי אירופה וארצות האסלאם. אולם, השילוב הייחודי של רעיונות אלה במסגרת מועד מיוחד קיים רק במעגל השנה של יהודי אתיופיה. לפניכם **שלושה רעיונות מרכזיים וביטוייהם בחג הסיגד**:

1. **אזכור הברית שנכרתה בין עם ישראל ובין ה' במעמד מתן תורה על הר סיני** - חג הסיגד הוא החג שיהודי אתיופיה מציינים ומחדשים בו את בריתו של עם ישראל עם ה' במעמד מתן תורה. המטרה של חידוש הברית היא להזכיר שחשוב לקיים את חלקנו בברית עם האל - לשמור את מצוות התורה. רעיון זה דומה לרעיון שעומד בבסיסו של חג מתן תורה. לפי המסורת, התורה ניתנה לעם ישראל בחג השבועות (ו' בסיוון). גם בחג הסיגד וגם בחג מתן תורה מוזכר מעמד הר סיני הוא מעמד הברית בין עם ישראל ובין ה'.
עוד על חג הסיגד ומעמד מתן תורה תוכלו לקרוא בטקסט **חג הסיגד והמקרא**.
2. **צום ובקשת סליחה** - ביום הכיפורים נוהגים בכל עדות ישראל לצום ולעשות חשבון נפש. יום זה הוא יום של חשבון נפש אישי של כל אדם.
יהודי אתיופיה מאמינים שיום צום זה אינו מספיק וסופרים ארבעים ותשעה ימים מסיום הצום שבהם הם ממשיכים לעשות חשבון נפש, תיקון אישי ותשובה. ביום החמישים חוגגים את חג הסיגד. בעוד מרכזו של יום הכיפורים הוא חשבון הנפש של הפרט, מרכזו של חג הסיגד הוא חשבון הנפש של הציבור כולו.
3. **כיסופים לירושלים** - אחד הרעיונות המרכזיים העומדים בבסיסו של חג הסיגד הוא הכמיהה להגיע לארץ ישראל ולירושלים. יהודי אתיופיה האמינו שבאמצעות הוכחת המחויבות שלהם לברית עם ה' הם יזכו לשוב לירושלים. הכמיהה לחזור לירושלים באה לידי ביטוי לא רק בחג הסיגד, אלא גם בתפילות שונות ואף בשירים לא-דתיים של יהודי אתיופיה, כמו **שיר החסידה**: "מעבר לקהרים שם בית ישראל / יושבים ומצפים [...] חסידה חסידה לבנת קנף / בשרי בשלום העיר / בשלום ירושלים".
הכמיהה לירושלים ולארץ ישראל מופיעה במנהגים ובטקסטים רבים שמוכרים גם בעדות אחרות: מתפללים לכיוון ירושלים; בהגדת הפסח מבקשים "לשנה הבאה בירושלים"; בתפילת העמידה (תפילת שמונה עשרה) אומרים: "ולירושלים עירך ברחמים תשוב... ותחזינה עינינו בשוברך לציון ברחמים"; אחד ממשוררי ספרד היהודים, רבי יהודה הלוי, כתב בשירו: "לב" במזרח ואנוכי בסוף מערב"; וישנן עוד דוגמאות רבות.

יהודי אתיופיה שחיים היום במדינת ישראל מכירים ומושפעים מהמסורת של יהודי אירופה וארצות האסלאם, הם התחילו לקרוא בספרי תורה בעברית, לחגוג את החגים שלא הכירו ועוד. עם זאת הם שומרים על המסורת הייחודית שהתפתחה באתיופיה ומציינים את ראשי החודשים (אך לא שובתים מעבודה) וכמובן - חוגגים את חג הסיגד.

גם אזרחי המדינה זכו להכיר את התרבות האתיופית ואת חג הסיגד, ובתאריך 30.6.08 אושרה בכנסת [הצעת חוק חג הסיגד](#). משמעות הדבר היא שהחג לא יהיה עוד חגה של הקהילה האתיופית בישראל בלבד, אלא יהפוך לחלק מלוח השנה הרשמי המקובל בארץ, בכל שנה ייערך טקס ממלכתי לציון החג והוא יילמד בבתי-הספר, ביום זה עובדים יוכלו לקחת יום חופש (יום בחירה).

מדוע להוסיף את חג הסיגד ללוח השנה הרשמי?

[באתר Ynet פורסמו דבריו של אבי מספין](#), דובר "האגודה הישראלית למען יהודי אתיופיה", מהם ניתן ללמוד על שלושה מניעים מרכזיים להוספת חג הסיגד ללוח השנה הרשמי במדינת ישראל:

1. **מניע חברתי** – "מדינת ישראל נמדדת חברתית, לא רק בקליטה של עולים חדשים ובהטמעתה בהם את עקרונות הקונצזוס התרבותי השולט, אלא גם ביכולתה שלה להטמיע בתוכה תרבות ומסורת שאיתם מגיעים העולים החדשים... הטמעתה של מסורת, שאיננה מגיעה מהזרם המרכזי השולט, היא פריצת דרך ל**רב-תרבותיות** אמיתית. אותה רב תרבותיות המבקשת לשמור על מסורתם של מרכיביה השונים, ומוכנה לקבל גם מסורת אחרת..."
הגישה הרב-תרבותית תופסת בשנים האחרונות את מקומה של **גישת כור ההיתוך** שאפיינה את קליטת העלייה בעשורים הראשונים לקיומה של המדינה. שילובן של מסורות המאפיינות קבוצות ייחודיות הוא חלק מרכזי מגישה רב-תרבותית זו. גישה זו אפשרה את קבלת המימונה, שנחגגה על ידי יהודי צפון אפריקה, ללוח השנה הרשמי של מדינת ישראל.
2. **מניע לאומי** – "חלקים נכבדים מהעם היהודי, ולא דווקא מהקהילה, עודנו בגלות... ועל כן יש חשיבות להמשיך ולקיים יום חג זה".
חג הסיגד הוא גם חג הכיסופים לציון ולירושלים, ומכיוון שעדיין יש יהודים שחיים בגלות, היהודים בארץ צריכים להמשיך לחגוג אותו.
3. **מניע דתי** – "אנו, היהודים מאתיופיה, רואים וראינו תמיד בחג זה, את חגם של כלל ישראל שאיננו נפרד ממסורת ישראל, לא במנהגיו ולא בתכניו".
בהצעת החוק נאמר ש"אימוץ החג על ידי הכנסת ומדינת ישראל יאפשר את שימורה של מסורת עתיקת יומין".
לפי אמונתם של יהודי אתיופיה, חג הסיגד הראשון התקיים בימי שיבת ציון והוא מתואר בספר נחמיה פרק ט', ולכן חג הסיגד הוא המשך של מסורת עתיקה שלא השתמרה בקרב יהודי אירופה ויהודי ארצות האסלאם. כמו-כן, יש בחג הסיגד מנהגים ותכנים בעלי קשר הדוק למנהגים ולתכנים המקובלים במשך השנים ביהדות אירופה ובארצות האסלאם.

<https://www.lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=19043>